

'Mynheer, zyt zoo goed van dees kind te doopen rosalie'. Over vondelingennamen

Fieke Van der Gucht

Vandaag zijn vondelingen groot nieuws. Dat was in de vorige eeuwen wel even anders. Geboortepanning bestond nog niet en je kind te vondeling leggen was daardoor schering en inslag. Voor ongewenst zwangere ongetrouwde meisjes was het de enige optie naast een illegale abortus of kindermoord. Verder zorgden grote armoede, hongersnood, oorlogen en pestepidemies ervoor dat de vondelingenaantallen de hoogte in gingen. Archieven van vondelingenhuisen, en vondelingenregisters die sinds de tweede helft van de achttiende eeuw verplicht werden, onthullen veel wonderbaarlijks over de naamgeving bij vondelingen. Ook het anonieme kind moet immers een naam krijgen! Dit dossier focust eerst op tendenzen in vondelingennaamgeving. Daarna worden de namen van tien vondelingen, van vroeger tot nu, nader toegelicht.

Tendenzen in vondelingennaamgeving

De ambtenaar van de burgerlijke stand was volledig vrij in de keuze van de vondelingennaam.¹ Taalkundigen die vondelingennamen bestuderen, stellen wel enkele tendenzen vast in de naamgeving: een naam kon een link hebben met de vondeling zelf en met de omstandigheden waarin het kind gevonden werd ('een logische naam'), kon een anoniem verzoek zijn van de vondelinglegger ('een opgelegde naam') of was het resultaat van een ambtenaar met (te) veel fantasie ('een gefingeerde naam'). Veel van die namen zijn verloren gegaan: de meeste vondelingen waren meisjes, die hun naam niet doorgaven, en het sterftecijfer bij vondelingen lag erg hoog. Toch hebben we sommige van onze familienamen aan vondelingen te danken.²

• De redelijke ambtenaar: logische namen

De redelijke ambtenaar ging het in de naamgeving niet te ver zoeken voor gevonden kinderen.

De vindplaats was bijvoorbeeld een vaak voorkomende inspiratiebron voor de familienaam: Magdalena Verbruggen werd in 1749 onder een brug gevonden, Alexander Portael uit 1782 in de ingang van een kerk ('in atrio nostrae ecclesiae'), Catharina Deylvaerts in 1757 aan de Dijle en Anthonius Groenegras in 1753 in het gras van het Leuvense Biestplein.

Ook het tijdstip waarop een kind gevonden werd, werkte inspirerend. Anna Maria Nachtbol uit 1786, Jacobus Vangenachten uit 1796 en Catharina Maenlicht uit 1795 werden uiteraard 's nachts ontdekt. Petrus Thiende werd op 10 januari in het vondelingenregister ingeschreven, Thomas op de Mislicht op 2 februari, Lichtmis dus. Ook de volgorde waarin vondelingen werden achtergelaten, liet soms sporen na. Guilielmus Eerst

en Anna Catharina Slot zijn de eerste en de laatste kinderen van dezelfde maand januari 1791. Op eenzelfde dag, 13 september 1793, werden drie kinderen gevonden. De ambtenaar schreef ze in als Jacobus Enckel, Josephus Dobbels en Barbara Tripel.

Verder leidden de *weersomstandigheden* waarin een kind werd achtergelaten tot namen als Anna Catharina Vanderwinden (1783), Antonius Donderslagh (1786) of Joanna Eysel (1787). De Leuvense Catharina Dresselaer (1785) werd gevonden toen het 'dreste' of 'heel hard regende'.

Soms resulteerde ook een opvallende *eigenschap* van het vondelingenskind in een naam. Die kon bijvoorbeeld verwijzen naar de kleren die het kind droeg. Michiel Sackman (1695) 'hadde aen ('droeg') een stuck van eenen sack'. Philippus Sattijns (1706) had meer geluk met zijn 'sattijne slaeplijf'. Verder was Joanna Minderfraey (1787) blijkbaar een minder mooie baby, werd Anna Maria Vuyl (1796) niet netjes gewassen achtergelaten, had Antonius Kael (1786) geen haar op zijn hoofd en werd Christianus De Schreeuwer (1781) gevonden omdat hij danig zijn mond opentrok.

Er waren tot slot ook familienamen die verwezen naar het *vondelingenstatuut* zelf. Philippus Abandon uit 1714 of Theresia Vondelinghs uit 1751 bijvoorbeeld. En de familienaam van Petrus Doortrek uit 1794 zinspeelde wellicht op het feit dat zijn vader een van de doortrekkende soldaten was. Dit soort benamingsmotief kwam later minder voor. Toen de vondelingenschuif verplicht werd in 1812 werd ambtenaren immers expliciet gevraagd 'om de herinnering aan het feit dat dit een vondeling was uit te kennen'. (Overigens was 'De Prins der Dichters' die eind zestiende eeuw geboren werd als Joost van den Vondel, géén vondeling. De familienaam Van de Vondel, of een variant als van der Vonder of Vervondel, verwijst niet naar 'vondeling', maar naar een 'vondel' of 'vonder'. Dat is een 'vlonder' of een 'los bruggetje'.)

• De gevoelige ambtenaar: opgelegde namen

Vondelingouders drukten met een zogeheten 'vondelingenbriefje' dat hun kind bij zich droeg, soms de wens uit om de vondeling een bepaalde voornaam en/of familienaam mee te geven. Wilden ze het kind later opnieuw opsporen, dan hadden ze met die naam een aanknopingspunt. Zo smeekte een moeder die haar dochter in 1844 achterliet in de Gentse vondelingenschuif op een briefje: 'Mynheer zyt zoo goed van dees kind te doopen rosalie.' Meestal had de ambtenaar wel oren naar de emotionele oproepen, maar hij was niet verplicht om de wens in te willigen. Zo werd bij Pauwel de Vaert, vondeling uit 1685, een briefje gevonden met een ander naamverzoek: 'Dit is Pauwel Vlassenhoue.'

• De fantasierijke ambtenaar: gefingeerde namen

Vondelingennamen hadden niet altijd een link met het kind in kwestie. Dan was de vondeling overgeleverd aan de verbeelding van fantasierijke ambtenaren. Die werkten opvallend graag in bonte reeksen rond een bepaald thema. Hoewel ambtenaren werden opgeroepen om geen naam te geven die 'onbehoorlijk of belachelijk' was, hield niet elke fantasierijke ambtenaar zich daaraan.

Het kleurentema leidde tot namen als Anna Catharina Blauw (1781), Joannes Baptista Wittens (1782), Franciscus Swertens (1782) en Antonius Root (1786). De ene ambtenaar vond inspiratie in huis-, tuin- en keukenterminologie: Joannes Baptista Kelder (1785), Franciscus Kamer (1785), Thomas Solder (1785), Christina Dack (1785), Joanna Stoel (1785) en Thomas Setel (1785) bijvoorbeeld. Een andere ambtenaar doopte 'zijn' vondelingenkinderen naar diverse fruitsoorten, onder meer Dorothea Citroen (1792), Judocus Appelsien (1792), Anna Catharina Ananas (1793) en Theresia Milloen (1792). Nog een ander ambtenaar speelde blijkbaar graag een spelletje kaart. Hij noemde in 1795 vier opeenvolgende vondelingen Beatrix Kaert, Anna Catharina Spel, Anna Troef en Guilielmus Koeck!

Een enkele ambtenaar verstopte politieke boodschappen in de familienamen. Toen de Oostenrijkse Jozef II kloosters wilde afschaffen in de zuidelijke Nederlanden, drukte een Brussels ambtenaar in 1787 de wens uit om de kloosters in ere te 'herstellen' met Albertus Erstelt en Bruno Cloosterin (letterlijk: 'Klooster in!').

Vondelingen en hun namen, van vroeger tot nu: enkele voorbeelden uitgelicht

Magdalena Lepels, te vondeling gelegd in Leuven, 20 november 1692
De ambtenaar die Magdalena Lepels haar naam gaf, bleef erg redelijk in de naamgeving. Over Magdalena noteerde hij namelijk dat ze niet alleen een blauwe vod bij zich droeg, maar ook 'een teecken daerby van eenen tinnen lepel'. Dat was slim gezien van Magdalena's vondelinglegger(s). Haar vader en/of moeder hielden namelijk zelf een identieke lepel waarmee ze later konden 'bewijzen' dat Magdalena hun dochter was.

Peeter Souliker, te vondeling gelegd in Leuven, op 21 augustus 1759
De moeder van Peeter Souliker liet een vondelingenbriefje achter bij haar zoon.

„ '1759, 21 Augustus. Dit kind is gedopt het heet peeter souliker ick ben ien leugen vrouw. Die dat kindt sal haenverde sal daer voor betaelt woorden als wy weder komen.'

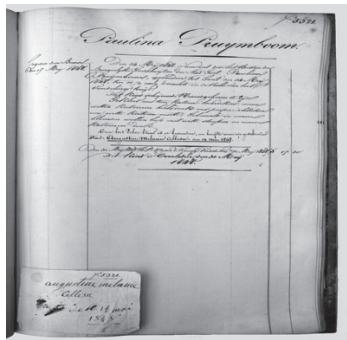
Of Peeter Souliker ook zijn echte naam was, valt te betwijfelen. Je kind te vondeling leggen werd tot 1812 immers zwaar bestraft. Door een verordening uit 1725 wachtte vondelingzondenaars het lot om eerst publiek uitgejouwd te worden op het schavot en daarna tot twaalf jaar verbannen te worden uit de stad. Wie de ouders van vondelingen aangaf, kreeg een premie. Je maakte kans op die premie als je een kind herkende terwijl het publiek getoond werd. Een dienaar van de zogeheten armenkamer droeg daarvoor elke vondeling de stad rond in het gezelschap van de stadstropmetter. *Barbara Vandermussen, te vondeling gelegd in Brussel, 17 maart 1775*
De Brusselse ambtenaar die voor Barbara 'Vandermussen' als familienaam optekende, had het niet voor een realistische naamgeving: haar naam bevat geen verwijzing naar haar status als vondeling noch naar het tijdstip waarop ze gevonden werd. Wel had hij vast een voorliefde voor vogels. Negen dagen later, op 26 maart 1775, gaf hij immers een vondelingenjongetje de naam 'Gregorius Goudtvinck'.

Martin Dronckaert, te vondeling gelegd in Gent, 20 februari 1806
Martin Dronckaert was niet beschonken toen hij te vondeling werd gelegd. Men ontdekte de kleine Dronckaert immers 'dans la vestibule de la maison habitée par Livin De Meyere, vendeur de bière'. Martin dankt zijn familienaam dus aan het beroep van de huisbewoner van het pand waar zijn ouders hem achterlieten.

Ambroise den Eersten, te vondeling gelegd in Gent, 2 februari 1820
Kinderen werden aanvankelijk vaak te vondeling gelegd op plaatsen waar de kans om ze te vinden groot was: in een kerkportaal vóór de mis begon of aan de ingang van een cabaret, 's avonds voor de eerste voorstelling. Om vondelingen beter te beschutten tegen de weersomstandigheden werden steden in 1812 verplicht om een

vondelingenschuif te plaatsen. Niet elke stad hield zich daaraan. Gent plaatste er pas eentje in 1820: de 'Rolle' aan de Oude Schaaapmarkt. De eerste vondeling in die Gentse 'rolle' kreeg weinig verrassend de familienaam 'den Eersten' mee.

Paulina Pruyboom, te vondeling gelegd in Gent, 14 mei 1848
Tussen 1848 en 1888 werden naast Paulina Pruyboom ook onder meer Octavia Overbeek, Maria Meijbloem, Victoria Vrijstad, Xaverius Xhoris en Zacheus Zuna te vondeling gelegd. Toen onderzoekers de naamlijsten in die periode overliepen, merkten ze dat daarin plots de opeenvolgende letters van het alfabet als beginletter voor de vondelingfamilienamen werden aangehouden. Dat was daarvoor niet het geval. De Gentse ambtenaren hadden vermoedelijk strengere richtlijnen gekregen voor de naamgeving. Soms pasten ze die richtlijn ook toe op de voornamen, met allitererende vondelingennamen tot gevolg.

Bron: Archief OCMW Gent –
BG16 folionummer 5321

Joseph Finis, te vondeling gelegd in Antwerpen, 31 juli 1860
Acht Belgische steden hadden een vondelingenschuif: Antwerpen, Bergen, Brussel, Doornik, Gent, Leuven, Mechelen en Namen. De Antwerpse vondelingenschuif werd opgedoekt in 1860. Voor het laatste 'schuifkind' was de familienaam dan ook gauw beslist: 'Finis'. Pas in 2000, 140 jaar later dus, krijgt Antwerpen opnieuw een vondelingenschuif, de enige in België tot nog toe.

Jasper van Essen, te vondeling gelegd in Essen, 26 november 2006
Het jongetje dat in 2006 werd achtergelaten in het treinstation van Essen liet weinigen onberoerd. Zijn familienaam verwees naar zijn vindplaats. De naam Jasper verwees naar Marc Jaspers, de politieagent die de zaak opvolgde. Ondertussen kreeg Jasper een andere voornaam en de familienaam van zijn adoptieouders.

Thomas De Kleine (en alle andere De Kleines), te vondeling gelegd in Antwerpen, 17 november 2007
Zeven jaar. Zo lang duurde het voor het eerste kindje te vondeling werd gelegd in de huidige vondelingenschuif in Antwerpen die in 2000 werd ingericht door Moeders voor Moeders. Die liefdadigheidsorganisatie richt zich op moeders met jonge kinderen. De Antwerpse vondelingenschuif is vandaag de enige in België. Alle kinderen die er te vondeling worden gelegd, krijgen de familienaam De Kleine, zo ook Thomas. Later volgden onder meer Michaël, Pieter, Jules, Adriaan en Louise-Marie De Kleine. De voornaam van Pieter De Kleine verwijst naar de twee advocaten die

mee achter het initiatief van de vondelingenschuif stonden: Pieter Huys en Pieter Verccraye.

Mila Palfijn, te vondeling gelegd in Gent, 5 oktober 2010
In een ondergrondse parking aan de Groene Vallei in Gent werd een meisje van nog geen dag oud gevonden. Een voorbijganger vond het meisje in de ondergrondse parking van een supermarkt. De vondeling werd naar het dichtstbijzijnde Jan Palfijnziekenhuis gebracht. Daar gaven ze haar de naam Mila Palfijn. Mila Palfijn kreeg een pleeggezin en een nieuwe naam.

Noten

1. Ook vandaag is het de ambtenaar van de burgerlijke stand die de vondelingennaam kiest. Dat staat in Artikel 58 van het Burgerlijk Wetboek van België: 'Het is de ambtenaar van de burgerlijke stand die een naam toekent aan de vondeling. Gewoonlijk kiest hij twee voornamen, waarvan er een dient als familienaam.' (Art. 58 BWB.)

2. Opgelet: heel wat naamdragers van een familienaam die toevallig identiek is aan een vondelingennaam, zijn daarom nog geen afstammelingen van een vondeling.

Referenties

Archief OCMW Gent (zonder datum), 'Vondelingen'. [online geraadpleegd via: <http://www.ocmwgent.be/vondelingen.html>]
De Man, L. (1956), *Vondelingen en hun naamgeving*. Leuven: Instituut voor Naamkunde.

Als Taalonthaal-medewerker aan de Universiteit Gent doceert Fieke Van der Gucht academisch Nederlands en geeft ze studenten taal- en tekstadvies op maat. Daarnaast is ze freelance eindredacteur en copywriter.

e-mail: fieke.vandergucht@ugent.be